

DOI: 10.33766/2524-0323.99.87-111

УДК: 343:415

Дудоров О. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Національно-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

e-mail: o.o.dudorov@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Мовчан Р. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)

e-mail: romanmov1984@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

Письменський Є. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Луанського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (м. Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: ye.pysmenskyu@i.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7761-7103>

ІСТОТНА ШКОДА ЯК НАСЛІДОК НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ ЛІСУ: РЕТРОСПЕКТИВА, СЬОГОДНІШНІЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ¹

Статтю присвячено аналізу істотної шкоди як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 246 Кримінального кодексу України «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу». Зміст і значення вказаної конститутивної ознаки досліджено як у правотворчій, так і у правозастосовній площині.

Встановлено, що законодавчий підхід до визначення змісту суспільно небезпечних наслідків у складі злочину, передбаченого ст. 246 КК, у виді істотної шкоди змінювався неодноразово. З'ясовано чинники, які зумовили відмову від оцінного характеру цієї ознаки (в частині майнового складника), а також недоліки первісної (здійсненої на підставі Закону України від 6 вересня 2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів») формалізації істотної шкоди.

Доведено, що сформульовані Верховним Судом правові позиції сигналізують про потребу комплексного вдосконалення кримінального закону з тим, щоб сформувати належну систему кваліфікуючих ознак, які б узгоджувались з ознаками основних складів злочинів і відповідали здобуткам доктрини кримінального права. Показано невиправданість використання у ч. 2 ст. 246 і ч. 3 цієї статті КК фактично однакових типів відсильної диспозиції. Доведено, що склади злочину, передбачені ч. 1 ст. 246 і ч. 3

¹ Стаття підготовлена в межах виконання проєкту Національного фонду досліджень України 0122U000803 «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади».

цієї статті КК, можуть вважатись однорідними, але не основним та кваліфікованим, відповідно. Наведено аргументи на користь положення про перспективність конструювання незаконної порубки лісу, вчиненої в особливо охоронюваних лісах, як злочину з матеріальним складом.

Піддано критиці (зокрема, через констатацію порушення принципу правової визначеності) законодавче рішення про побудову складу злочину, передбаченого ст. 246 КК, як посягання з варіативними діями. З'ясовано окремі недоліки положень проєкту нового КК, присвячених заволодінню природними ресурсами і поводженню з незаконно добутими природними ресурсами.

Ключові слова: істотна шкода, суспільно небезпечні наслідки, незаконна порубка лісу, природні ресурси, оцінні ознаки, кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення проти довкілля, кваліфікуючі ознаки.

Постановка проблеми. Ліс є одним із найважливіших об'єктів природи. Крім надзвичайно вагомого значення як елемента довкілля та можливості використання для задоволення потреб людини в деревині та іншій лісовій продукції, цей природний ресурс має не меншу цінність через його вплив на клімат, атмосферу, виконання ґрунтозахисних, водоохоронних та інших корисних функцій, а також через свою роль в оздоровленні, відпочинку, забезпеченні культурних та естетичних потреб суспільства. Не випадково в загальносвітовому дискурсі дві ключові взаємопов'язані проблеми традиційно перебувають у фокусі уваги екологічної спільнот – це зміна клімату і вирубка лісів. Остання має безпосередні наслідки з позиції збільшення викидів вуглецю і втрати біологічного різноманіття [1].

За площею лісів і запасами деревини Україна є державою з дефіцитом лісових ресурсів. По всій країні відбувається швидке старіння деревостанів і пов'язане з ним зменшення приросту, а також погіршення якості і стійкості лісових насаджень, про що свідчать такі явища, як всихання дубняків і ялиників, пожежі в соснових насадженнях півдня і сходу України, почастищення сніголамів і вітроломів тощо [2]. Серйозний негативний вплив на стан лісів, як національного багатства, чинить і діяльність «чорних лісорубів». Як зазначається в юридичній літературі, незаконна порубка лісу в Україні зумовлена трьома ключовими обставинами – це незаконний обіг деревини, включаючи експорт лісоматеріалів, пиломатеріалів та іншої лісопродукції, самозаготівля дров домогосподарствами і супутні види організованого злочинного бізнесу (незаконне виробництво деревного вугілля, незаконне видобування бурштину) [3, с. 2].

Той факт, що поширені прояви незаконної порубки лісу є однією з найбільших екологічних загроз для сьогоденної України, побічно підтверджують і статистичні дані, які демонструють, що з-поміж усіх норм, передбачених розділом VIII Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) «Кримінальні правопорушення проти довкілля», найактивніше застосовується саме ст. 246. Кримінологічні дослідження дозволили встановити, що карані за цією статтею КК незаконні порубка, перевезення, зберігання і збут лісу фактично є кожним другим облікованим кримінальним правопорушенням проти довкілля [4, с. 247, 253].

При всьому, як свідчать опрацьовані матеріали судової практики, ефективному застосуванню зазначеної кримінально-правової заборони перешкоджає низка притаманних їй недоліків. Одним із найбільш складних питань є правильне встановлення такої ознаки складу аналізованого злочину, як суспільно небезпечні наслідки, що, згідно із ст. 246 КК полягають у заподіянні істотної шкоди. Якскравим свідченням проблемності згаданого питання є той факт, що за час функціонування Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС ВС) переважна більшість справ щодо ст. 246 КК, які надходили на його розгляд, стосувались тих чи інших аспектів істотної шкоди, заподіяння якої є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони незаконної порубки лісу. Викладене зумовлює потребу окремого дослідження цієї конститутивної ознаки як у правотворчій, так і у правозастосовній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання заподіяння істотної шкоди в результаті незаконної порубки лісу у своїх публікаціях розглядали, зокрема, такі автори, як: А. Бражник, О. Будяченко, О. Заїчко, Е. Кісілок, О. Кисилевич, Р. Максимович, О. Матюшенко. П. Мельник, О. Могильчук, Ю. Петренко, В. Попревич, О. Скворцова, О. Сторчоус, О. Ткаченко, Ю. Турлова. Звертались до обраної проблематики й автори цих рядків [5, с. 76–87]. Незважаючи на теоретичну і практичну значимість опублікованих праць, варто констатувати, що проблема нормативного відбиття істотної шкоди як ознаки складу злочину, передбаченого ст. 246 КК, та його кваліфікації за цією ознакою залишається належним чином не розв'язаною, а відтак потребує подальших наукових розвідок. Відповідні прогалини в науці кримінального права негативним чином позначаються на передбачуваності кримінального закону, нерідко призводять до безпідставного закриття кримінальних проваджень і скасування судових рішень та, як наслідок, зниження запобіжного потенціалу аналізованої кримінально-правової заборони.

Формулювання цілей. У статті автори мають на меті розглянути найбільш дискусійні проблеми, пов'язані із заподіянням істотної шкоди як ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 246 КК, на підставі чого висунути пропозиції з удосконалення законодавства, реалізація яких (сподіваємось) сприятиме більш ефективній кримінально-правовій протидії незаконній порубці лісу і суміжним посяганням.

Виклад основного матеріалу. За період чинності КК 2001 р. законодавчий підхід до визначення змісту суспільно небезпечних наслідків у складі злочину, передбаченого ст. 246 КК, змінювався тричі. При тому словесне позначення таких наслідків (заподіяння істотної шкоди) залишалось стабільним. За первинною редакцією розглядуваної статті КК (2001–2018 рр.) незаконна порубка лісу, за винятком посягань на особливо охоронювані ліси, мала тягнути відповідальність, якщо такі дії заподіювали істотну шкоду, яка мала статус оцінного поняття.

Принагідно зауважимо, що назва ст. 246 КК (і попередня, і теперішня) є умовною: рубці піддається не ліс як природний ресурс, а відповідні дерева і чагарники (це саме стосується і таких дій, як перевезення, зберігання і збут), через що потребує уточнення.

З огляду на невизначений характер істотної шкоди, для її встановлення рекомендувалось окремо досліджувати кожен конкретний випадок незаконної порубки лісу, враховуючи вартість, екологічну цінність (наприклад, занесення дерева або чагарника до Червоної книги України), кількість незаконно вирубаного лісу, розмір шкоди, завданої довкіллю, зокрема обчисленої за спеціальними таксами, тощо. Здійснюючи свого часу тлумачення ст. 246 КК, зазначалося, що шкода мала визнаватись істотною, наприклад, тоді, коли були знищені певні види дерев у тій чи іншій місцевості, погіршилися породний склад, якість, захисні, водоохоронні й інші екологічні властивості лісу, виникли труднощі у відтворенні заліснення в певній місцевості, знизилась якість атмосферного повітря, змінилися ландшафт місцевості, русло річки, сталась ерозія ґрунту [2, с. 454]. Цілком очевидно, що за умови законодавчої невизначеності уніфіковане трактування оцінних понять на кшталт істотної шкоди у правозастосуванні ускладнене (щоб не сказати, виключене).

Висловлене твердження ґрунтувалось на аналізі матеріалів судової практики, результати якого показували, що правники демонстрували широкий спектр підходів до розуміння змісту ст. 246 КК у частині встановлення суспільно небезпечного наслідку незаконної порубки лісу у виді заподіяння істотної шкоди. У результаті одні й ті самі дії, які полягали в незаконній порубці деревостанів, залежно від угляду слідчого, прокурора або судді (інколи нічим не обґрунтованого) могли одержувати різну правову оцінку – або як злочину, або як адміністративного проступку. Такий стан речей, зайвий раз віддзеркалюючи гостроту проблеми визначення розглядуваної ознаки складу злочину, свідчив про порушення принципів справедливості і законності в кримінальному праві й утворення потужного корупційного чинника [5, с. 81–84]. З'ясовані обставини наводили на думку про те, що, незважаючи на множинність і часткову слушність відповідних теоретичних рекомендацій, основним способом забезпечення однаковості практики застосування ст. 246 КК (у частині встановлення істотної шкоди як криміноутворювальної ознаки) мало стати законодавче втручання. Зокрема, у 2017 р. автори наполягали на тому, що таке втручання могло набути вигляду чіткого закріплення в ст. 246 КК вартісних параметрів того, яка шкода вважається істотною (принаймні, щодо її майнового складнику) [5, с. 166].

На потребу вдосконалення ст. 246 КК вказували не лише науковці. Парламентарії так само розуміли наявність позначеної проблеми, свідченням чого була низка зареєстрованих у Верховній Раді України (далі – ВРУ) законопроектів, спрямованих на її розв'язання. Не вдаючись у деталі кожної законодавчої ініціативи, зазначимо, що на підтримку заслуговував підхід, за яким у примітці ст. 245 КК визначалось, що істотною шкодою у статтях 245, 246, 246-1, якщо вона полягає в завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у 25 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (далі – НМДГ).

Цей варіант удосконалення кримінального закону сприймався схвально хоча б через те, що: 1) порівняно з аналогічними пропозиціями, викладеними в інших законопроектах, зазначений вартісний параметр істотності шкоди (її майнового складника) був більш наближеним до типових реалій правозастосування; 2) завдяки використанню формулювання «якщо вона полягає в завданні матеріальних збитків», зберігалась можливість визнання істотною й екологічною шкодою, навіть якщо її майновий еквівалент є меншим за 25 НМДГ [5, с. 87].

Урешті-решт відповідні напрацювання знайшли часткове втілення у Законі України від 6 вересня 2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» (далі – Закон від 6 вересня 2018 р.). На його підставі поряд із доповненням КК ст. 201-1, присвяченою «контрабанді лісу», відбулась часткова (щодо майнової шкоди) формалізація поняття «істотна шкода», за яким визначаються суспільно небезпечні наслідки складу досліджуваного злочину. Мінімальний поріг істотності заподіяної майнової шкоди був установлений на рівні двох тисяч НМДГ (п. 1 примітки ст. 246 КК).

Згодом, унаслідок ухвалення Закону від 25 квітня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» (далі – Закон від 25 квітня 2019 р.) і зважаючи на очевидну помилковість закріплених Законом від 6 вересня 2018 р. явно завищених параметрів установлення істотної шкоди (як, до слова, і тяжких наслідків), що стала на заваді забезпеченню належної кримінально-правової охорони лісу, вони були істотно знижені.

Цікаво, що Пояснювальна записка до законопроекту, ухваленого як Закон від 25 квітня 2019 р., містила більш-менш докладне обґрунтування необхідності зниження кількісних параметрів істотної шкоди і тяжких наслідків як ознак складів злочину «незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу»: 1) у лісах державних лісгосподарських підприємств, що належать до сфери управління Держлісагентства, за 2018 р. обсяг незаконних рубок склав 17,7 тис. м³ деревини на суму заподіяної шкоди 116,7 млн грн, що в загальному вимірі на 1 м³ незаконної рубки дорівнює 6 582,73 грн заподіяної шкоди; 2) для того, щоб настала відповідальність за ст. 246 КК, мінімальний обсяг вчиненої незаконної рубки повинен становити понад 292 м³; 3) згідно з лісотаксаційними показниками, середній обсяг деревини пристигаючого або стиглого деревостану складає 250–300 м³ на 1 га, а отже, порушнику необхідно одночасно зрізати близько 1 га лісу, щоб була правова підстава для кримінального переслідування за вчинення злочину, передбаченого ст. 246 КК. За іншими підрахунками, для настання кримінальної відповідальності за цією статтею КК необхідно було незаконно зрубати приблизно 300 дерев, середній діаметр яких становить 30–60 см [7, с. 24]. Зважаючи на наведені аргументи, розробники згаданого законопроекту домоглися, по-перше, уточнення передбачених у п. 1 і п. 2 примітки ст. 246 КК параметрів істотної та тяжкої шкоди, які були зменшені з 2 тис. та 5 тис. до 20 та 60 НМДГ, відповідно; по-друге, аналогічної корекції показників передбачених ст. 201-1 КК великого та особливо великого розмірів, які були знижені з 1 тис. та 3 тис. до передбачених наразі 18 та 36 НМДГ, відповідно.

Зазначені законодавчі «перипетії» не можуть не викликати низку питань:

1) чому передбачені як раніше, так і наразі в статтях 201-1 та 246 КК параметри заподіяної шкоди жодним чином не корелюють між собою? Зрозуміло, що в ст. 201-1 КК відповідні показники позначають вартість деревини, яка виступає підставою для диференціації кримінальної відповідальності, а в ст. 246 КК – це показник шкоди, яка є не лише кваліфікуючою, а й криміноутворювальною ознакою. Незважаючи на це, переконані в необхідності здійснити уніфікацію вартісних меж, закріплених у цих однорідних, як впливає зі змісту ч. 2 ст. 201-1 КК, складах злочинів [8, с. 142-148];

2) про яку стабільність і соціальну обумовленість кримінального закону може йти мова, якщо вартісні показники криміноутворювальної і кваліфікуючої ознак складу злочину, передбаченого ст. 246 КК, одномоментно змінюються у більше ніж 100 разів? Як не дивно, але до набрання чинності Законом від 25 квітня 2019 р. у відповідній нормі були закріплені показники, які від обґрунтованих відрізнялись аж у 100 разів;

3) чому це здивування не виникло раніше – при розробленні та ухваленні Закону від 6 вересня 2018 р., особливо враховуючи те, що з десяти ініціаторів законопроекту, ухваленого як Закон від 25 квітня 2019 р., відразу шість депутатів були розробниками і законопроекту, прийнятого як Закон від 6 вересня 2018 р.?

Дві останні з наведених вище обставин, пов'язаних із нормативним закріпленням спочатку очевидно завищених (Закон від 6 вересня 2018 р.) та подальшим зниженням відповідних показників істотної шкоди та тяжких наслідків (Закон від 25 квітня 2019 р.), зумовлюють настання таких негативних наслідків, які свідчать про порушення принципу справедливості в царині правозастосування.

Розмір шкоди, що оцінюється як істотна, з погляду кваліфікації за ст. 246 КК у редакції, яка діяла до набрання чинності Законом від 6 вересня 2018 р., зазвичай складав 7-10 тис. грн [9, с. 50], тобто 8-11 НМДГ (у перерахунку станом на 2018 р.). Отже, наслідком ухвалення цього Закону, мета якого декларувалась як «посилення кримінальної відповідальності за незаконну вирубку лісу», насправді стала декриміналізація значного масиву діянь, які спричинили майнову шкоду у величезному діапазоні від мізерних 8-11 і аж до 2 тис. НМДГ. Ураховуючи установлені законом, причому не лише кримінальним (ст.ст. 4, 5 КК), а й Конституцією України (ст. 58), правила про дію закону в часі, не лише була втрачена можливість відкривати нові кримінальні провадження, а й виникла необхідність закриття всіх попередніх проваджень за ст. 246 КК, які були розпочаті до набрання чинності Законом від 6 вересня 2018 р. і в яких істотною визнавалась шкода на будь-яку суму, меншу за 2 тис. НМДГ.

Правильність такого тлумачення підтвердили і судді ККС ВС. Зокрема, за підсумками розгляду ідентичних за змістом кримінальних проваджень, які були відкриті за ст. 246 КК у редакції до набрання чинності Законом від 6 вересня 2018 р. і в яких підставою для інкримінування цієї норми стало заподіяння незаконною порубкою лісу шкоди на суму 6 448,52 грн, 8 017,22 грн і 16 840,41 грн, відповідно, було констатовано, що після набрання чинності зазначеним Законом істотно підвищено поріг «істотної шкоди». З 1 січня 2019 р. диспозиція ч. 1 ст. 246

КК передбачає заподіяння істотної шкоди в розмірі, що у 2 тис. і більше разів перевищує НМДГ, а кримінальна відповідальність настає при заподіянні шкоди на суму більше 1 млн 921 тис. грн. Зважаючи на це, ККС ВС зробив висновок про те, що, по-перше, внесені законодавцем зміни призвели до декриміналізації діяння, по-друге, дія згаданого Закону має зворотню дію в часі, а тому скасовує кримінальну відповідальність у разі заподіяння злочином меншої шкоди, ніж встановлено нормою закону, через що, по-третє, розглядувані кримінальні провадження мають бути закриті на підставі п. 4 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України [10; 11; 12].

Водночас підсумком згаданих законодавчих змін стала очікувана формалізація (хай навіть часткова) оцінного поняття «істотна шкода», що з-поміж іншого зробило більш передбачуваним відмежування злочину, караного за ст. 246 КК, від адміністративного проступку (передусім передбаченого ст. 65 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)). Немає, однак, підстав стверджувати, що внесення змін до ст. 246 КК значно вплине на успішне розв'язання проблем, пов'язаних із наданням справедливої кримінально-правової оцінки фактам незаконної порубки лісу за ознакою заподіяння істотної шкоди. Невирішеність цих проблем зумовлюється: по-перше, небездоганністю інших законодавчих змін у сфері охорони лісу; по-друге, пасивністю законодавця, який своєчасно не реагує на останні правозастосовні тенденції, зокрема на рівні сформованої практики ККС ВС.

Зазвичай наука кримінального права виходить з того, що кваліфікуючі ознаки складу злочину є додатковими до ознак основного його складу, а отже, немає необхідності відтворювати в частині другій статті кримінального закону всі ознаки об'єктивної сторони певного діяння, які описані в її першій частині. Таким чином, при описанні кваліфікуючих ознак перевага повинна надаватися стислим висловлюванням на кшталт «те саме діяння», а під час викладення особливо кваліфікованих складів – «діяння, передбачені частиною першою або другою (третьою)». Як зазначається в юридичній літературі, такі формулювання є лаконічними, економними, логічними, вирізняються достатньою визначеністю і водночас адекватно відтворюють зміст частин перших відповідних статей, констатуючи, що описана в частині другій поведінка може виражатися в одному діянні чи їх множинності [13, с. 190–191].

На жаль, вітчизняний законодавець, хоч і використовує зазначений прийом для конструювання кваліфікованих складів злочинів, робить це не завжди вдало, бо не забезпечує належну системність при побудові відсильних диспозицій окремих кримінально-правових норм і не враховує попередньо зроблених коригувань закону. Це призводить до спотворення справжнього змісту певних положень КК, що, своєю чергою, зумовлює порушення загальнолюдських принципів і цінностей, породжує несправедливість тощо.

Останнім часом до проблеми недосконалості законодавчого описання кваліфікуючих ознак та їхнього співвідношення з ознаками основного складу злочину звертався і ККС ВС. Йдеться про резонансні справи щодо тлумачення ч. 2 ст. 365 КК [14] і ч. 2 ст. 194 КК [15], за результатами розгляду яких було вирішено,

що зміст норм, які містяться в ч. 2 ст. 365 КК і ч. 2 ст. 194 КК, установлюється через відсилання до частин перших вказаних статей лише в тій частині, де описується суспільно небезпечне діяння («те саме діяння» та «дії, передбачені частиною першою цієї статті», відповідно). Отже, відображені в частинах перших наслідки при кваліфікації врахуванню не підлягають, а ч. 2 ст. 194 і ч. 2 ст. 365 КК фактично описують самостійні (основні) склади злочинів, а не містять кваліфікуючі ознаки.

Очевидно, що сформульовані ВС правові позиції сигналізують про потребу комплексного вдосконалення КК із тим, щоб сформулювати належну систему кваліфікуючих ознак, які б узгоджувались з ознаками основних складів злочинів і відповідали сучасним здобуткам доктрини кримінального права. Так, щодо складу злочину «умисне знищення або пошкодження майна», у юридичній літературі висувається пропозиція замінити в тексті ч. 2 ст. 194 КК словосполучення «те саме діяння» на вираз «умисне знищення або пошкодження чужого майна», завдяки чому розмір заподіяної шкоди не матиме юридичного значення при вчиненні цього злочину загальнонебезпечним способом, спричиненні ним загибелі людей або інших тяжких наслідків [16, с. 198]. На ту обставину, що законодавчі підходи до формулювання кваліфікованих складів злочинів повинні відрізнятися залежно від того, чи є його основний склад формальним або матеріальним, слушно звертає увагу З. Загинеї-Заболотенко. Вона наголошує на тому, що, коли основний склад злочину є матеріальним, то законодавчі конструкції кваліфікованих складів повинні містити повну вказівку на злочин, яку містить частина першої відповідної статті, або його узагальнене найменування. Наприклад, у ст. 185 КК «Крадіжка» основний склад злочину – матеріальний. У ч. 1 цієї статті передбачено, що крадіжка – це таємне викрадення чужого майна. Відповідно, законодавчі конструкції кваліфікованих складів сформульовано так: «крадіжка, вчинена...» (частини 2, 4, 5 ст. 185 КК), «крадіжка, поєднана...» (ч. 3 ст. 185 КК). Такі формулювання означають, що для кваліфікованих складів характерними є всі конститутивні ознаки крадіжки, зокрема суспільно небезпечні наслідки. Водночас З. Загинеї-Заболотенко зазначає, що в тому разі, коли кваліфікуючі ознаки виражають суспільно небезпечні наслідки, законодавчі конструкції відповідних кваліфікованих складів можуть мати такий вигляд: «дії, передбачені частиною першою, якщо вони спричинили...» (або інші подібні формулювання залежно від специфіки описання об'єктивної сторони складів злочинів [17, с. 116].

Повертаючись до проблематики нашого дослідження, подивимось, яким чином сформульовані передбачені ч. 2 та ч. 3 ст. 246 КК кваліфікуючі ознаки та чи відбивають вони суспільно небезпечні наслідки незаконної порубки лісу у виді заподіяння істотної шкоди. Виявляється, що ці ознаки різнопланові, адже пов'язуються з: 1) повторністю або вчиненням відповідних дій за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 246 КК), 2) особливим місцем вчинення злочину – заповідниками, територіями чи об'єктами природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), іншими особливо охоронюваними лісами (ч. 3 ст. 246 КК). При тому в

обох випадках використано по суті однакові типи відсильної диспозиції, що містять конструкції «ті самі дії» (ч. 2 ст. 246 КК) та «дії, передбачені частиною першою цієї статті» (ч. 3 ст. 246 КК).

Через те що порубка здійснюється в особливо охоронюваних лісах, наявність заподіяння істотної шкоди в розумінні ч. 1 ст. 246 КК втрачає своє значення з погляду інкримінування ч. 3 ст. 246 КК: порубка будь-якого дерева в такому особливому місці, так би мовити, автоматично свідчить про належний (притаманий злочину) рівень суспільної небезпеки вчиненого. Тому склад злочину, передбачений ч. 3 ст. 246 КК, у юридичній літературі зазвичай розглядається як формальний. Спонукає зробити такий висновок і застосування історичного способу тлумачення кримінального закону: у первісній (на момент ухвалення чинного КК) редакції її ст. 246 незаконна порубка дерев в особливо охоронюваних лісах визнавалась окремою (альтернативною) формою об'єктивної сторони основного складу злочину. Стосовно чинної редакції аналізованої кримінально-правової заборони О. Ткаченко зазначає, що незаконна порубка лісу в заповідниках або на територіях та об'єктах ПЗФ, або в інших особливо охоронюваних лісах через більш суспільну небезпеку вважається закінченим уже з моменту рубки першого дерева або куща незалежно від шкоди, заподіяної такими діями. Сам факт здійснення незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу на територіях та об'єктах, які мають особливу цінність для держави та її громадян, дозволяє вважати шкоду, заподіяну навіть початком здійснення цих незаконних дій, істотною [18, с. 145]. Викладену точку зору поділяють й інші дослідники, стверджуючи, що вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 246 КК, у заповідниках, або на територіях та об'єктах ПЗФ, або в інших особливо охоронюваних лісах є достатньою підставою для кваліфікації діяння як злочину, а істотна шкода в такому разі не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони [19, с. 368; 20, с. 191].

Про недоліки формулювання кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 3 ст. 246 КК, щодо відсилання до ч. 1 цієї статті, свідчить той факт, що перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників чомусь так само, як і порубка, у тексті кримінального закону «прив'язується» до особливо охоронюваних лісів. Проте у разі вчинення таких дій кримінальна відповідальність не може посилюватись, адже, наприклад, збут дерев у заповіднику не є небезпечнішим, ніж такий збут, вчинений у будь-якому іншому місці. Натомість збут дерев, незаконно зрубаних у тому ж заповіднику, може свідчити про вищу суспільну небезпеку вчиненого.

Отже, чи є склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 246 КК, кваліфікованим? Чи виникає через це конкуренція кримінально-правових норм про основний та кваліфікований склад злочину, яка, як відомо, має долатись через застосування тієї статті (частини статті) Особливої частини КК, що передбачає склад злочину з кваліфікуючою ознакою? [21, с. 142]

Як було сказано вище, кваліфікуючі ознаки – це ознаки, які є додатковими до ознак основного складу злочину, а тому першою логічною вимогою до конструювання кваліфікуючих ознак у доктрині називається те, що зміст кваліфіку-

ючої ознаки повинен узгоджуватись зі специфікою ознак і конструкцією основного складу злочину [22, с. 192–194]. Тут доречно згадати висловлювання В. Навроцького про те, що склади злочинів, які передбачають більш небезпечні посягання, – кваліфіковані чи особливо кваліфіковані – містять у собі ознаки основного складу цього ж злочину. Відповідні склади злочинів конструюються законодавцем у спосіб визначення додаткових ознак (до тих, які є в основному складі злочину). Відсутність хоча б однієї ознаки основного складу злочину означає, що ми маємо справу не з іншим видом складу певного злочину, а зі складом зовсім іншого злочину, який треба кваліфікувати за іншою статтею кримінального закону [23, с. 451]. У нашому випадку основний склад злочину (ч. 1 ст. 246 КК) є матеріальним, оскільки його обов'язковою ознакою є заподіяння істотної шкоди, тоді як склад злочину, передбачений ч. 3 ст. 246 КК, за своєю конструкцією визнається формальним (заподіяння істотної шкоди не є його конститутивною ознакою).

Отже, склади злочину, передбачені ч. 1 ст. 246 і ч. 3 цієї ж статті КК, можуть вважатись однорідними, але не основним та кваліфікованим, відповідно. Під однорідними зазвичай розуміють злочини, суспільна небезпека яких є приблизно однаковою, які посягають на однакові або подібні об'єкти кримінально-правової охорони і вчиняються з однією і тією ж формою вини. Як відомо, елементами сукупності кримінальних правопорушень можуть бути і ті однорідні делікти, які передбачені різними частинами однієї і тієї ж статті Особливої частини КК. Сказане наводить на думку про те, що незаконна порубка лісу, яка призвела до заподіяння істотної шкоди й при тому була вчинена щодо лісів на територіях зі спеціальним правовим режимом, має (як не парадоксально це звучить) отримувати кримінально-правову оцінку не лише за ч. 3 ст. 246 КК, а й за ч. 1 цієї статті КК (за ознакою заподіяння істотної шкоди). Змодельована ситуація, на нашу думку не підпадає, під жоден із тих виокремлених В. Навроцьким випадків, коли ідеальна сукупність не може мати місце, а вчинене повинне розцінюватись як одиничний злочин [23, с. 342–346].

Яким же чином на практиці розв'язується проблема розуміння змісту норм, що містяться в ч. 2 і ч. 3 ст. 246 КК?

Розглядаючи справи за ч. 3 ст. 246 КК, ККС ВС вирішив, що з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 246 КК, може бути вчинений у таких двох формах: 1) незаконна порубка дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяло істотну шкоду (ч. 1 ст. 246 КК); 2) вчинення зазначених дій у заповідниках або на територіях та об'єктах ПЗФ, або в інших особливо охоронюваних лісах (істотна шкода не є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 246 КК; за законодавчою конструкцією він є формальним). Відтак ККС ВС зробив висновок про те, що для настання відповідальності за злочин, передбачений ч. 3 ст. 246 КК, заподіяння істотної шкоди не має значення, а зважати треба на особливість місця вчинення злочину [24; 25]. Така позиція знайшла підтримку в судах нижчих інстанцій, які інкримінували ч. 3 ст. 246 КК особам, незаконна порубка дерев або чагарників якими на відповідних територіях

заподіявала матеріальну шкоду на суму, наприклад, 517 грн [26], 465 грн [27], 374 грн [28], 246 грн [29], 225 грн [30] або навіть 82 грн [31].

Інший підхід застосовують суди, кваліфікуючи поведінку винних за ч. 2 ст. 246 КК і вважаючи цей склад злочину матеріальним. Така позиція може видатись: 1) нелогічною, адже встановлення по суті однакового змісту відсильних диспозицій, закріплених у ч. 2 і ч. 3 цієї статті КК, здійснюється по-різному; 2) такою, що суперечить аргументації, покладеній в основу згаданих вище рішень ВС у справах про ч. 2 ст. 194 і ч. 2 ст. 365 КК. Інша річ, що через з'ясовані вище недоліки кримінального закону в частині побудови кваліфікованих складів злочину, передбаченого ст. 246 КК, таку судову практику можна визнати узгодженою із засадою верховенства права, завдяки якій забезпечується реалізація принципу справедливості у кримінально-правових відносинах.

Аналіз судової практики показав, що ч. 2 ст. 246 КК інкримінується лише в тих випадках, коли відповідні дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, заподіяли істотну шкоду. Про це свідчить те, що: 1) за наслідками вивчення розміщених у ЄДРСР вироків, ухвалених за ч. 2 ст. 246 КК, нами не було виявлено жодного факту інкримінування цієї норми в випадках, коли відповідні дії не заподіяли істотної шкоди; 2) в усіх цих рішеннях суди не обмежувались вказівкою на незаконну порубку дерев, вчинену повторно або за попередньою змовою групою осіб, а використовували формулювання «незаконна порубка, що заподіяла істотну шкоду, вчинена за попередньою змовою групою осіб (або повторно)», тим самим визнаючи склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 246 КК, матеріальним. Суди, надаючи таку кримінально-правову оцінку вчиненому, фактично демонструють своє переконання в тому, що дії, описані в ч. 1 ст. 246 КК, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, є менш небезпечними за аналогічну поведінку, яка має місце в місцях, вказаних у ч. 3 цієї статті, а тому злочинними воно повинні визнаватись лише за умови заподіяння істотної шкоди.

При описанні складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 246 КК, слід було врахувати згадані вище резонні міркування науковців стосовно неправильності використання в випадках, коли основний склад злочину є матеріальним, а кваліфікуючі ознаки виражають не лише його суспільно небезпечні наслідки, традиційних формулювань на кшталт «діяння, передбачені...» або «ті самі діяння». Водночас, беручи до уваги специфіку диспозицій ч. 1 ст. 246 КК (наявність у ній згадування декількох варіативних форм кримінально протиправних діянь), стає очевидною недоцільність повного дублювання всіх ознак цього злочину у кваліфікованих складах, адже реалізація такого підходу зробить конструкцію кримінально-правової заборони занадто громіздкою, а отже, складною для сприйняття.

Таким чином, ст. 246 КК потребує вдосконалення з тим щоб забезпечувалась ясність закону (зокрема, в частині формулювання кваліфікуючих ознак) і виключалось неоднозначне тлумачення. Якщо законодавець справді вважає, що караність діянь, передбачених чч. 2, 3 ст. 246 КК, має пов'язуватись з різними чинниками (настанням суспільно небезпечних наслідків і місцем вчинення злочину, відповідно), то диференційованим (на противагу закріпленому в чинній

редакції ст. 246 КК уніфікованому) має бути і підхід до конструювання вказаних кримінально-правових норм.

Розмірковуючи над варіантами вирішення подібної проблеми щодо «земельних злочинів», ми пропонували вживати в подібних випадках, хоч і не традиційне для вітчизняної практики правотворчості, але найбільш лаконічне і змістовне формулювання «злочин, передбачений частиною першою, якщо він...» [32, с. 759]. Вважаємо, що такий (чи подібний) підхід може стати в нагоді і при поліпшенні ч. 2 ст. 246 КК, яка могла б мати такий вигляд: «Злочин, передбачений частиною першою цієї статті, вчинений повторно або за попередньою змовою групою осіб, карається...». За умови збереження конструювання відповідного складу злочину як формального у ч. 3 ст. 246 КК і надалі могло б використовуватись нинішнє формулювання («Дії, передбачені частиною першою цієї статті...»). Однак чи безспірними є викладені пропозиції *de lege ferenda*?

Шукаючи відповідь на це питання, ми вирішили проаналізувати показники як екологічної, так і майнової шкоди, яка фіксується при кваліфікації вчиненого за ч. 3 ст. 246 КК. Результати аналізу дають змогу стверджувати, що встановлення кримінальної відповідальності за будь-які прояви діянь поза врахуванням суспільно небезпечних наслідків може свідчити про порушення базового чинника криміналізації – принципу суспільної безпеки. Підтвердженням сказаного може слугувати інкримінування ч. 3 ст. 246 КК, за якого встановлено таке співвідношення кількості зрубаних дерев і завданої шкоди: 2 дерева – 4 608 грн [33]; 1 – 3 033 грн [34]; 4 – 1 643 грн [35]; 1 – 1 416 грн [36]; 1 – 1 336 грн [37]; 2 – 517 грн [38]; 1 – ті ж самі 517 грн [39]; 3 – 374 грн [40]; 1 – ті ж самі 374 грн [41; 42]; 3 – 368 грн [43]; 3 – 246 грн [44]; 1 – 225 грн [45] тощо. У деяких випадках кваліфікації за ч. 3 ст. 246 КК розмір шкоди (як майнової, так і екологічної), заподіяної внаслідок незаконного зрубання дерев на території ПЗФ, у судових рішеннях взагалі не конкретизувався [46].

Сумніваємось у тому, що вчиненню незаконної порубки одного або декількох дерев на території ПЗФ або в іншому особливо охоронюваному лісі притаманний рівень суспільної небезпеки, достатній для визнання цього діяння злочином. Звісно, одним із основних контраргументів слугує викладена вище думка про необхідність врахування при криміналізації особливостей правового режиму територій, про які йдеться в ч. 3 ст. 246 КК. Мовляв, з огляду саме на цей режим, здійснювана порубка навіть одного чи декількох дерев має визнаватися настільки шкідливою для екологічних відносин у сфері охорони лісу, що потребує встановлення кримінальної відповідальності за ці дії без урахування величини заподіяної майнової шкоди. Однак така логіка міркувань може бути піддана критиці.

По-перше, згідно з постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 23 липня 2008 р. № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу», на підставі якої насамперед і вираховується майнова шкода від злочину, передбаченого ст. 246 КК, ця шкода залежить від сукупності таких факторів, як кількість зрубаних дерев, їх діаметр, вид, місце, вік і навіть час здій-

снованої порубки. Отже, відповідна майнова шкода є показником не просто вартості зрубаних дерев – він безпосередньо корелюється із завданою шкодою доквіллю і є чи не єдиним об'єктивно вираховуваним вираженням такої шкоди.

По-друге, у Додатку 1 постанови КМУ від 24 липня 2013 р. № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про ПЗФ» визначено такси з обчислення розміру шкоди внаслідок незаконної рубки або пошкодження дерев у межах згаданих у ч. 3 ст. 246 КК територій та об'єктів ПЗФ. І розміри цих такс є значно вищими порівняно з таксами, що стосуються «звичайних» лісів. Наприклад, розмір шкоди за кожне дерево, вирубане до ступеня припинення росту діаметром 10 і менше см на «звичайній» території, складає 42 грн, тоді як на території ПЗФ – 82 грн (або ж 93 грн у степовій зоні); діаметром 10,1–14 см – 74 грн та 143 грн (160 грн), відповідно; діаметром 14,1–18 см – 190 грн та 374 грн (407 грн).

По-третє, відповідно до п.1 примітки ст. 246 КК, істотною вважається (чи виправдано – тема окремої розмови) не лише майнова шкода на суму 20 і більше НМДГ, а й інша істотна шкода, яка завдається навколишньому природному середовищу в частині забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Тобто за ч. 3 ст. 246 КК може бути кваліфікована і незаконна порубка у відповідних місцях, яка, хоч і не заподіяла відповідну майнову шкоду, але призвела до завдання істотної шкоди доквіллю.

Викладене схиляє до думки про те, що вдосконалена ст. 246 КК має конструюватись таким чином, щоб усі передбачені нею склади злочину були матеріальними. При тому задля створення належного механізму кримінально-правової охорони лісових відносин щодо територій зі спеціальним правовим режимом може бути використаний прийом, подібний до запропонованого розробниками нового КК [47]. Вони єдиною криміноутворювальною ознакою порубки дерев і чагарників у лісі або лісовому насадженні пропонують вважати заподіяння неістотної (ст. 7.5.7 – проступок) або істотної (ст. 7.5.4 – злочин) шкоди. Згідно з п. 6 ч. 1 ст. 7.5.3 проєкту, вчинення цього діяння на територіях чи об'єктах ПЗФ України належить до ознак, які підвищують на один ступінь тяжкість злочину (незрозуміло, щоправда, чому це положення не розповсюджується на проступки).

Встановлення істотної шкоди як наслідку злочину, передбаченого ст. 246 КК, пов'язано ще з однією проблемою, яка виникла у зв'язку з ухваленням Закону від 6 вересня 2018 р. Йдеться про те, що чинною редакцією цієї статті КК передбачено відповідальність не лише за незаконну порубку лісу, а й за низку варіативних дій – перевезення, зберігання і збут незаконно зрубаних дерев або чагарників. Такий законодавчий підхід сприймається неоднозначно.

З одного боку, його реалізація, як зазначає О. Заїчко, відповідає міжнародній практиці, згідно з якою під незаконною порубкою лісу розуміється заготівля, транспортування і купівля-продаж деревини з порушенням національного законодавства. Крім того, з кримінологічної точки зору антисуспільна суть такого явища, як незаконна порубка лісу, полягає в заподіянні істотної шкоди не лише

довкіллю, а й національній економіці, правам та інтересам постійних і тимчасових лісокористувачів у частині заготівлі деревини й одержанні доходу від її реалізації [3, с. 8, 14]. Щоправда, не зовсім зрозуміло, чому законодавець, вирішивши в згаданий спосіб розширити зміст досліджуваної кримінально-правової заборони, не згадав у ній, наприклад, про дії тих осіб, які відбирають і позначають деревостани, що підлягатимуть незаконній порубці, або задля приховування слідів вчиненого злочину знищують пеньки незаконно зрубаних дерев тощо.

З іншого боку, з урахуванням існуючої раніше (до набрання чинності Законом від 6 вересня 2018 р.) безпроблемності кримінально-правової оцінки перевезення, зберігання і збуту незаконно зрубаних дерев або чагарників, вчинених особою, яка попередньо незаконну порубку цих деревостанів не скоувала (або принаймні непрогальності кримінального закону в цій частині), складно зрозуміти, у чому полягав практичний сенс (й особливо в контексті задекларованого розробниками законопроекту посилення кримінальної відповідальності за порушення лісового законодавства) включення в диспозицію ч. 1 ст. 246 КК варіативної вказівки на перевезення, зберігання і збут незаконно зрубаних дерев або чагарників. Тому, до речі, ми не погоджуємось з висловленою в юридичній літературі думкою про те, що до набрання чинності Законом від 6 вересня 2018 р. кримінальний закон не містив спеціальних санкцій за порушення, пов'язані з незаконно заготовленою деревиною, – перевезення, зберігання і збуту незаконно зрубаних дерев і чагарників [48, с. 246]. До того ж, як резонно вказують окремі дослідники, суспільна небезпека такої поведінки не є однорідною із суспільною небезпекою незаконної порубки лісу; а зі знищенням деревостану шкода довіллю вичерпується, а подальші дії з деревиною шкоду можуть заподіювати лише відносинам власності [49, с. 316].

Найголовніше – це те, що розглядувана законодавча новела призвела до порушення принципу правової визначеності у частині можливого встановлення наслідків у виді заподіяння істотної шкоди [50, с. 92–94]. Справа в тому, що заподіяння істотної шкоди можна і треба розглядати лише як наслідок незаконної порубки дерев і чагарників, а такі дії, як перевезення, зберігання чи збуту незаконно зрубаних дерев або чагарників навряд чи можуть тягнути вказаний наслідок, хоч із буквального тлумачення ч. 1 ст. 246 КК випливає інший висновок. У таких випадках можна «прив'язуватись» хіба що до шкоди, заподіяної в результаті порубки лісу, що, припускаємо, і мав на увазі законодавець (наприклад, збуту незаконно зрубленої деревини, вартість якої у 20 і більше разів перевищує НМДГ). Указане має відношення і до тяжких наслідків, передбачених ч. 4 ст. 246 КК.

З цього приводу О. Кисилевич безспідставно зауважує таке: враховуючи те, що наслідки у виді істотної шкоди, є обов'язковою об'єктивною ознакою складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК, незрозумілим є те, як перевезення, зберігання та збуту незаконно добутої деревини можуть заподіювати шкоду, тобто призводити до знецінення певного матеріального блага. Із незаконною рубкою зрозуміло: через знищення дерев шкода завдається лісу – втрачається еко-

логічна складова. Однак далі незаконно зрубана деревина фактично стає товаром, і дії з її транспортування чи збуту або зберігання прямої шкоди довкіллю вже не заподіюють [19, с. 368].

Нагадаємо, що співзвучні міркування висловлювали і парламентські експерти. У висновку ГНЕУ Апарату ВРУ на законопроект, ухвалений як Закон від 6 вересня 2018 р., висловлювалось занепокоєння через те, що розширення об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 246 КК, може призвести до колізії зі ст. 65 КУпАП. При всьому така ознака, як істотна шкода, не може бути використана для розмежування адміністративно караного перевезення та зберігання і кримінально протиправного перевезення, зберігання та збуту незаконно порублених дерев і чагарників, оскільки вона є суспільно небезпечним наслідком лише незаконної порубки дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях. Водночас складно погодитися з парламентськими експертами, які, виступаючи проти доповнення ст. 246 КК вказівкою на певні дії з незаконно здобутим лісоматеріалом, зазначали, що на практиці дуже складно довести зв'язок між тими, хто здійснив незаконну порубку лісу, і тими, хто здійснює зберігання, перевезення або збут незаконно зрубаних деревостанів. Усе ж відповідні труднощі не повинні перешкоджати юридичній оцінці поведінки порушників лісового законодавства.

З огляду на сказане, критично сприймається пропозиція О. Заїчко «криміналізувати придбання незаконно зрубаних дерев і чагарників» [3, с. 4, 13]. По-перше, і на сьогодні вказана поведінка є кримінально протиправною: залежно від конкретних обставин вона може розцінюватись як співучасть (пособництво) у незаконній порубці лісу або кваліфікуватись за ст. 198 КК (причетність до злочину). По-друге, зі змісту аналізованої пропозиції незрозуміло, яким чином нова варіативна дія в диспозиції ч. 1 ст. 246 КК співвідноситиметься з такою криміноутворювальною ознакою, як істотна шкода. Сказане має відношення/відноситься і до пропозиції запровадити кримінальну відповідальність за «закупівлю незаконно заготовленої деревини» [51].

Проаналізувавши декілька десятків обвинувальних вироків, постановлених за ст. 246 КК, А. Бражник та О. Могильчук переконались у тому, що суди завжди пов'язують настання шкоди із незаконною порубкою. Правники зауважують, що жодного випадку, коли б встановлювався причинно-наслідковий зв'язок саме між перевезенням, зберіганням або збутом незаконно зрубаних дерев або чагарників, з одного боку, та істотною шкодою довкіллю, заподіяною в результаті цих дій, з іншого, виявлено не було. Продемонстрована одностайність судів дала згаданим фахівцям змогу констатувати, що цей факт може розглядатись як додатковий аргумент на користь того, що конструкція матеріального складу злочину проти довкілля, яка передбачає встановлення наявності причинно-наслідкового зв'язку між перевезенням деревини та істотною шкодою довкіллю, або між зберіганням деревини та істотною шкодою довкіллю чи збутом деревини й істотною шкодою довкіллю, виявилась юридично неспроможною. Крім того, прив'язка похідних діянь (перевезення, зберігання та збут де-

ревини) до настання наслідків у виді істотної шкоди доквіллю фактично закріплює презумпцію винуватості особи у вчинюваній раніше незаконній порубці, навіть у разі недоведеності цього факту [49, с. 316]. На практиці порушників лісового законодавства часто затримують не в момент безпосередньої заготівлі деревини, а під час її транспортування або зберігання; завдання правоохоронних органів у цих ситуаціях – встановити походження вже зрубаной деревини і довести вину причетних до цього осіб [52, с. 49–50].

Повторимо, що аналізоване законодавче рішення не узгоджується з юридичною визначеністю як складником верховенства права, що передбачає не просто існування закону, на підставі якого обмежуються права особи, а існування якісного (передбачуваного) закону. Юридична визначеність «вимагає, щоб правові норми були зрозумілі і точні і мали на меті гарантування того, що ситуації і правовідносини будуть передбачуваними» [53, с. 178]. Про відповідну передбачуваність як властивість ст. 246 КК у розглядуваному контексті говорити, на жаль, не доводиться.

Викладене схиляє до думки про те, що перевезення і зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників, за загальним правилом, треба кваліфікувати за ст. 65 КУпАП (у ній, на відміну від ст. 246 КК, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників чомусь не фігурує), якщо вчинене не містить ознак співучасті у кримінально-протиправній порубці лісу або ознаки складу злочину, передбаченого ст. 198 КК. Остання передбачає фактично таке ж за суворістю покарання, що фігурує в санкції ч. 1 ст. 246 КК. Причому, подібно до аналогічної за змістом ситуації, про яку вказано в контексті ст. 240-1 КК, мабуть, відсутні підстави вважати, що вчинення відповідних дій саме з деревами або чагарниками є істотно небезпечнішими порівняно з тотожними діями не лише з іншими природними ресурсами (наприклад, перевезення незаконно знятого ґрунту, шкір незаконно добутих тварин, рибних ресурсів), а й з будь-якими іншими предметами (збут викрадених телефонів, ноутбуків тощо) [54, с. 113–117].

Водночас треба мати на увазі те, що перевезення, зберігання і збут дерев і чагарників, незаконно зрубаних у заповідниках або на територіях чи об'єктах ПЗФ, або в інших особливо охоронюваних лісах, охоплюються ч.3 ст. 246 (як вже зазначалось, тут *de lege lata* передбачено відповідальність за злочин із формальним складом). Щоправда, з цієї кримінально-правової норми (якщо тлумачити її буквально) випливає, що така кримінально-правова оцінка не виключається лише у разі вчинення зазначених дій у відповідному місці. Натомість із погляду належної диференціації кримінальної відповідальності наголос повинен був бути зроблений на іншому – на специфічності предмета перевезення, зберігання і збуту, яким виступає деревина, незаконна зрубана саме в особливо охоронюваних лісах (звісно, за умови, що у ст. 246 КК мова повинна йти не лише про незаконні порубку дерев і чагарників, що входять до складу лісового фонду, та їх пошкодження до стану припинення росту, а й про «прирівняні» до них дії, у доречності чого ми сумніваємось).

У ст. 7.5.8 проекту КК [47] пропонується встановити відповідальність за нязку дій (придбання, зберігання, передання, перероблення, переміщення) із завідомо незаконно добутим природним ресурсом, зокрема деревом або чагарником. На відміну від ч.1 чинної редакції ст. 246 КК, у загаданій проєктованій нормі відсутня прив'язка відповідних дій до істотної шкоди, що, здавалося б, може вважатись її перевагою. Водночас привертає увагу те, що кримінальна відповідальність за описані у ст. 7.5.8 проєкту КК дії не пов'язується ні із заподіянням істотної шкоди, ні з жодними іншими наслідками (проступок із формальний складом) у той час, як склад проступку, передбаченого ст. 7.5.7 проєкту «Заволодіння природним ресурсом, що спричинило неістотну майнову шкоду», і склад злочину, передбаченого 7.5.4 проєкту «Заволодіння природним ресурсом, що спричинило істотну майнову шкоду», пропонується сконструювати як матеріальні.

Такий підхід уможливило алогічну ситуацію, за якої: 1) для особи, яка незаконно зрубала дерево або чагарник, наставатиме кримінальна відповідальність лише тоді, коли спричинено майнову шкоду – неістотну або істотну; 2) поведінка осіб, які виконують, так би мовити, другорядні (щодо порубки лісу) функції, визнаватиметься кримінально протиправною незалежно від її наслідків. Виникає і питання (скоріш за все, риторичне): чи порівнюваними за тяжкістю є, з одного боку, дії особи, яка придбала одне завідомо незаконно зрубане дерево, та, з іншого, дії винного у незаконній порубці, що призвела до заподіяння майнової шкоди на суму до 20 тис. грн (обидва ці делікти пропонується визнати проступками).

Принадно зауважимо, що нам складно підтримати притаманні проєкту КК наскрізність понять, які позначають суспільно небезпечні наслідки злочинів і проступків, і довільність кількісних параметрів цих понять, однак дослідженню цих проблем мають бути присвячені окремі наукові розвідки.

Крім того, проєкт не виключає кваліфікацію вчиненого за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених, з одного боку, ст. 7.5.4. «Заволодіння природним ресурсом, що спричинило істотну майнову шкоду» (або ст. 7.5.7 «Заволодіння природним ресурсом, що спричинило неістотну майнову шкоду») та, з іншого, ст. 7.5.8 «Поводження з незаконно добутим природним ресурсом», а це неминуче актуалізує розгляд питання про відповідність такого потенційного застосування кримінально-правових заборон принципу *non bis in idem*.

Висновки. Таким чином, незважаючи на слухність законодавчого рішення позбавити істотну шкоду як ознаку складу злочину «незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу» статусу оцінної ознаки, її нормативне відбиття не позбавлене недоліків, що викликає труднощі на практиці і негативно позначається на запобіжному потенціалі аналізованій кримінально-правовій заборони. Слід також констатувати невинправданість використання у ч. 2 ст. 246 і ч. 3 цієї статті КК фактично однакових типів відсильної диспозиції, яка (невинправданість), щоправда, усувається в судовій практиці завдяки тлумаченню кримінального закону відповідно до засади верховенства права. Сформульовані Верховним Судом правові позиції у справах про ч. 2 ст. 194 і ч. 2 ст. 365 КК сигналізують про потребу комплексного вдосконалення кримінального за-

кону, з тим щоб сформувати належну систему кваліфікуючих ознак, які б узгоджувались з ознаками основних складів кримінальних правопорушень і відповідали здобуткам доктрини кримінального права. Вдосконалена диспозиція ч. 2 ст. 246 КК могла б мати такий вигляд: «Злочин, передбачений частиною першою цієї статті, вчинений повторно або за попередньою змовою групою осіб...», завдяки чому вдасться наголосити на матеріальній конструкції цього кваліфікованого складу злочину. Крім того, заслуговує на підтримку ідея при поліпшенні ст. 246 КК побудувати всі передбачені її частинами склади злочинів як матеріальні. Положення проєкту КК, присвячені заволодінню природними ресурсами, а також поводженню з незаконно добутими природними ресурсами, потребують доопрацювання.

Використані джерела:

1. Achard, Frédéric. & United Nations Environment Programme. 2009, Vital forest graphics / Frédéric Achard [et al.] UNEP Nairobi, Kenya. URL : http://www.grida.no/_res/site/file/publications/vital_forest_graphics.pdf. (дата звернення: 05.09.2022).
2. Фурдичко О. Ліс – надбання народу, тому проблеми галузі потрібно обговорювати публічно. *Урядовий кур'єр*. 10 жовтня 2014 р. № 187.
3. Заїчко О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання незаконній порубці лісу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 20 с.
4. Лукашевич С. Ю., Шевченко Н. С. Кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень проти довкілля. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 242–255.
5. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу : практ. пос. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 213 с.
6. Злочини проти довкілля : кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький, М. В. Комарницький, Р. О. Мовчан. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 616 с.
7. Зарічанський Б., Борисенко О. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконною порубкою лісу в Україні, в умовах законодавчих змін. *Вісник прокуратури*. 2019. № 8. С. 20–31.
8. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо контрабанди деревини : сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 142–148.
9. Сторчоус О. Кримінальна відповідальність за самовільні порубки лісу : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2012. 116 с.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої палати Касаційного кримінального суду від 7 серпня 2019 р. у справі № 180/290/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589887>. (дата звернення: 05.09.2022).
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої палати Касаційного кримінального суду від 17 вересня 2019 р. у справі № 183/4569/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449674>. (дата звернення: 05.09.2022).
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої палати Касаційного кримінального суду від 3 грудня 2019 р. у справі № 601/1141/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505686>. (дата звернення: 05.09.2022).
13. Васильевский А. В., Круликов Л. Л. Дифференциация ответственности в уголовном праве. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2002. 300 с.

14. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 р. у справі № 301/2178/13-к. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78426368>. (дата звернення: 05.09.2022).

15. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Другої палати Касаційного кримінального суду від 27 березня 2019 р. у справі № 1-8/2012. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80889416>. (дата звернення: 05.09.2022).

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : Злочини проти власності / За ред. М. І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2017. 448 с.

17. Загиней З. А. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2015. 380 с.

18. Ткаченко О. В. Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Маріуполь, 2020. 265 с.

19. Кисилевич О. В. Стаття 246 Кримінального кодексу України та реалії її ефективності. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 366–370.

20. Кісілок Е., Матюшенко О. Кримінально-правові аспекти під час кваліфікації незаконної порубки лісу. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 13. С. 187–194.

21. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації. Харків : Право, 2018. 368 с.

22. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. Москва : НОРМА, 1998. 296 с.

23. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

24. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 1 жовтня 2019 р. у справі № 555/551/17. URL : https://zib.com.ua/ua/140258-vs_poyasniv_u_yakomu_razi_nastae_kriminalna_vidpovidalnist_z.html. (дата звернення: 05.09.2022).

25. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 23 листопада 2021 р. у справі № 442/3269/17. URL : <https://zib.com.ua/ua/150411.html>. (дата звернення: 05.09.2022).

26. Вирок Гусятинського районного суду Тернопільської області від 23 лютого 2021 р. у справі № 596/53/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95089728>. (дата звернення: 05.09.2022).

27. Вирок Березнівського районного суду Рівненської області від 10 листопада 2021 р. у справі № 555/1791/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101059727>. (дата звернення: 05.09.2022).

28. Вирок Зборівського районного суду Тернопільської області від 29 червня 2021 р. у справі № 599/1150/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97921053>. (дата звернення: 05.09.2022).

29. Вирок Канівського міськрайонного суду Черкаської області від 25 листопада 2021 р. у справі № 697/1460/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101369603>. (дата звернення: 05.09.2022).

30. Вирок Підволочиського районного суду Тернопільської області від 18 лютого 2022 р. у справі № 604/651/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103410433>. (дата звернення: 05.09.2022).

31. Вирок Краснопільського районного суду Сумської області від 21 липня 2021 р. у справі № 578/705/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98445978>. (дата звернення: 5.09.2022).

32. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія; передмова д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О. О. Дудорова. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.

33. Вирок Сватівського районного суду Луганської області від 21 грудня 2021 р. у справі № 426/2927/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102061019>. (дата звернення: 05.09.2022).

34. Вирок Новосанжарського районного суду Полтавської області від 24 лютого 2021 р. у справі № 542/224/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95116341>. (дата звернення: 05.09.2022).

35. Вирок Канівського міськрайонного суду Черкаської області від 22 липня 2021 р. у справі № 697/1323/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98550676>. (дата звернення: 05.09.2022).

36. Вирок Кролевецького районного суду Сумської області від 9 лютого 2022 р. у справі № 579/29/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103087529> (дата звернення: 05.09.2022).

37. Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області від 2 вересня 2020 р. у справі № 556/971/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91327528>. (дата звернення: 05.09.2022).

38. Вирок Білопільського районного суду Сумської області від 20 серпня 2021 р. у справі № 573/940/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99109474>. (дата звернення: 05.09.2022).

39. Вирок Гусятинського районного суду Тернопільської області від 23 лютого 2021 р. у справі № 596/53/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95089728>. (дата звернення: 05.09.2022).

40. Вирок Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області Хмельницької області від 10 вересня 2021 р. у справі № 683/2396/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99503725>. (дата звернення: 05.09.2022).

41. Вирок Зборівського районного суду Тернопільської області від 29 червня 2021 р. у справі № 599/1150/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97921053>. (дата звернення: 05.09.2022).

42. Вирок Гусятинського районного суду Тернопільської області від 24 липня 2019 р. у справі № 596/963/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83223765>. (дата звернення: 05.09.2022).

43. Вирок Славутського міськрайонного суду Хмельницької області в складі від 7 грудня 2021 р. у справі № 682/2142/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101695050>. (дата звернення: 05.09.2022).

44. Вирок Канівського міськрайонного суду Черкаської області від 25 листопада 2021 р. у справі № 697/1460/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101369603>. (дата звернення: 05.09.2022).

45. Вирок Підволочиського районного суду Тернопільської області від 18 лютого 2022 р. у справі № 604/651/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103410433>. (дата звернення: 05.09.2022).

46. Вирок Марківського районного суду Луганської області від 9 квітня 2019 р. у справі № 417/7214/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81076898>. (дата звернення: 05.09.2022).

47. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 14.07.2022 року). URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/07/14/1-kontr-nyj-tekst-proektu-kk-14-07-2022.pdf>. (дата звернення: 05.09.2022).

48. Бахновська І. П., Ковальчук Ю. І. Актуальні питання порушення законодавства щодо незаконної вирубки лісу. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 245–249.

49. Бражник А. А., Могильчук О. О. Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу: значення для кваліфікації окремих об'єктивних ознак. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 312–317.

50. Дудоров О. О. Законодавчі новели щодо кримінально-правової охорони українських лісів – обґрунтоване посилення відповідальності чи її невинуватна гуманізація? *Гуманізація кримінальної відповідальності* : матеріали II Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 16–17 листопада 2018 року). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 85–95.

51. Заблоцький А. Як побороти незаконні рубки лісу. Які зміни до законодавства потрібні для ефективної боротьби з «чорними лісорубами». URL : <https://www.eprava.com.ua/columns/2020/05/28/661061/>. (дата звернення: 05.09.2022).

52. Бурлака П. Відмежування незаконної порубки лісу від деяких інших кримінальних правопорушень. *Вісник прокуратури*. 2018. № 10. С. 43–53.

53. Європейська комісія «За демократію через права» (Венеційська комісія). Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.). Страсбург, 4 квітня 2011 р. Доповідь № 512/ 2009. *Права України*. 2011. № 10. С. 168–184.

54. Movchan, R. O., Vozniuk, A. A., Kamensky, D. V., Dudorov, O. O., Andrushko, A. V. (2021). Problems of criminal liability for illegal amber mining in Ukraine. *Naukovy Visnyk Natsi onalnoho Hirnychoho Universytetu*. 6, 113–117. URL : <http://nvngu.in.ua/index.php/uk/arkhiv-zhurnalu/za-vipuskami/1873-2021/zmist-6-2021/6084-113>. (дата звернення: 05.09.2022).

References:

1. Achard, Frédéric. & United Nations Environment Programme (2009) Vital forest graphics / Frédéric Achard [et al.] UNEP Nairobi, Kenya. N. p. URL : http://www.grida.no/_res/site/file/publications/vital_forest_graphics.pdf. [in English].
2. Furdychko, O. (2014) Lis – nadbannia narodu, tomu problemy haluzi potribno obhovoriuvaty publichno. *Uriadovyi kur'ier – Government Courier*, 187. [in Ukrainian].
3. Zaichko, O. V. (2019) Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia nezakonnii porubtsi lisu. *Candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].
4. Lukashevych, S. Yu., Shevchenko, N. S. (2021) Kryminolohichniy analiz kryminalnykh pravoporushen proty dovkillia. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy – Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 1, 242–255. [in Ukrainian].
5. Dudorov, O. O., Pysmenskyi, Ye. O. (2017) Kryminalno-pravova kvalifikatsiia nezakonnii porubky lisu : prakt. pos. Sievierodonetsk : RVV LDUVS im. E. O. Didorenka. [in Ukrainian].
6. Dudorov, O. O., Kamenskyi, D. V., Komarnytskyi, V. M., Komarnytskyi, M. V. & Movchan, R. O. (2014) Zlochyny proty dovkillia : kryminalno-pravova kharakterystyka : praktychnyi posibnyk. Luhansk : RVV LDUVS im. E. O. Didorenka. [in Ukrainian].
7. Zarichanskyi, B., Borysenko, O. (2019) Dosudove rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, pov'iazanykh iz nezakonnou porubkou lisu v Ukraini, v umovakh zakonodavchykh zmin. *Visnyk prokuratury – Bulletin of the Prosecutor's Office*, 8, 20–31. [in Ukrainian].

8. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2021) Kryminalno-pravova zaborona shchodo kontrabandy derevyny : suchasnyi stan i perspektyvy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 2, 142–148. [in Ukrainian].

9. Storochous O. (2012) Kryminalna vidpovidalnist za samovilni porubky lisu : navch. posib. Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].

10. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Tretoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 7 serpnia 2019 r. u spravi № 180/290/18. (2019) N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589887>. [in Ukrainian].

11. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 17 veresnia 2019 r. u spravi № 183/4569/18. (2019) N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449674>. [in Ukrainian].

12. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 3 hrudnia 2019 r. u spravi № 601/1141/18. (2019) N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505686>. [in Ukrainian].

13. Vasylevskiy, A. V., Kruhlykov, L. L. (2002) *Dyfferentsyatsiya otvetstvennosti v uholovnom prave. Sankt-Peterburh : Yurydycheskyi tsentr Press*. [in Russian].

14. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 5 hrudnia 2018 r. u spravi № 301/2178/13-k. (2018) N. p. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78426368>. [in Ukrainian].

15. Ukhvala Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 27 bereznia 2019 r. u spravi № 1-8/2012. (2019) N. p. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80889416>. [in Ukrainian].

16. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy : Zlochyny proty vlasnosti (2017). M. I. Khavroniuk (Ed.). Kyiv : VD «Dakor». [in Ukrainian].

17. Zahynei, Z. A. (2015). Kryminalno-pravova hermenevtyka : monohrafiia. Kyiv : Vydavnychiy dim «ArtEk». [in Ukrainian].

18. Tkachenko, O. V. (2020). Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zakhody zapobihannia nezakonnii porubtsi abo nezakonnomu perevezenniu, zberihanniu, zbutu lisu v Ukraini. *Candidate's thesis*. Mariupol. [in Ukrainian].

19. Kysylevych, O. V. (2019). Stattia 246 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy ta realii yii efektyvnosti. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 4, 366–370. [in Ukrainian].

20. Kisiliuk, E., Matiushenko, O. (2020). Kryminalno-pravovi aspekty pid chas kvalifikatsii nezakonnii porubky lisu. *Yurydychnyi biuletyn – Legal bulletin*, 13, 187–194. [in Ukrainian].

21. Us, O. V. (2018). Teoriia ta praktyka kryminalno-pravovoi kvalifikatsii. Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].

22. Lesnyevsky-Kostareva, T. A. (1998). *Dyfferentsyatsiya uholovnoi otvetstvennosti. Teoriya y zakonodatelnaia praktyka*. Moskva : NORMA. [in Russian].

23. Navrotskyi, V. O. (2006). *Osnovy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii : navch. posibnyk*. Kyiv : Yurinkom Inter. [in Ukrainian].

24. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 1 zhovtnia 2019 r. u spravi № 555/551/17 (2019). N. p. URL : https://zib.com.ua/ua/140258-vs_poyasniv_u_yakomu_razi_nastae_kryminalna_vidpovidalnist_z.html. [in Ukrainian].

25. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 23 lystopada 2021 r. u spravi № 442/ 3269/17. (2021) N. p. URL : <https://zib.com.ua/ua/150411.html>. [in Ukrainian].

26. Vyrok Husiatynskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 23 liutoho 2021 r. u spravi № 596/53/21 (2021). N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95089728>. [in Ukrainian].

27. Vyrok Bereznivskoho raionnoho sudu Rivnenskoï oblasti vid 10 lystopada 2021 r. u spravi № 555/1791/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101059727>. [in Ukrainian].

28. Vyrok Zborivskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 29 chervnia 2021 r. u spravi № 599/1150/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97921053>. [in Ukrainian].

29. Vyrok Kanivskoho miskraionnoho sudu Cherkaskoi oblasti vid 25 lystopada 2021 r. u spravi № 697/1460/21 (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101369603>. [in Ukrainian].

30. Vyrok Pidvolochyskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 18 liutoho 2022 r. u spravi № 604/651/21. (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103410433>. [in Ukrainian].

31. Vyrok Krasnopilskoho raionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 21 lypnia 2021 r. u spravi № 578/705/21 (2021). N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98445978>. [in Ukrainian].

32. Movchan, R. O. (2020). Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny u sferi zemelnykh vidnosyn: zakonodavstvo, doktryna, praktyka : monohrafiia; peredmovna d-ra yuryd. nauk, prof., zasluženoho diiacha nauky i tekhniky Ukrainy O. O. Dudorova. Vinnytsia : TOV «Tvory». [in Ukrainian].

33. Vyrok Svativskoho raionnoho sudu Luhanskoï oblasti vid 21 hrudnia 2021 r. u spravi № 426/2927/21 (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102061019>. [in Ukrainian].

34. Vyrok Novosanzharskoho raionnoho sudu Poltavskoi oblasti vid 24 liutoho 2021 r. u spravi № 542/224/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95116341>. [in Ukrainian].

35. Vyrok Kanivskoho miskraionnoho sudu Cherkaskoi oblasti vid 22 lypnia 2021 r. u spravi № 697/1323/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98550676>. [in Ukrainian].

36. Vyrok Krolevetskoho raionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 9 liutoho 2022 r. u spravi № 579/29/22 (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103087529>. [in Ukrainian].

37. Vyrok Volodymyretskoho raionnoho sudu Rivnenskoï oblasti vid 2 veresnia 2020 r. u spravi № 556/971/20. (2020) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91327528>. [in Ukrainian].

38. Vyrok Bilopilskoho raionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 20 serpnia 2021 r. u spravi № 573/940/21 (2021). N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99109474>. [in Ukrainian].

39. Vyrok Husiatynskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 23 liutoho 2021 r. u spravi № 596/53/21 (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95089728>. [in Ukrainian].

40. Vyrok Starokostiantynivskoho raionnoho sudu Khmelnytskoi oblasti Khmelnytskoi oblasti vid 10 veresnia 2021 r. u spravi № 683/2396/21. (2021) N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99503725>. [in Ukrainian].

41. Vyrok Zborivskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 29 chervnia 2021 r. u spravi № 599/1150/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97921053>. [in Ukrainian].
42. Vyrok Husiatynskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 24 lypnia 2019 r. u spravi № 596/963/19. (2019) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83223765>. [in Ukrainian].
43. Vyrok Slavutskoho miskraionnoho sudu Khmelnytskoi oblasti v skladi vid 7 hrudnia 2021 r. u spravi № 682/2142/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101695050>. [in Ukrainian].
44. Vyrok Kanivskoho miskraionnoho sudu Cherkaskoi oblasti vid 25 lystopada 2021 r. u spravi № 697/1460/21. (2021) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101369603>. [in Ukrainian].
45. Vyrok Pidvolochyskoho raionnoho sudu Ternopilskoi oblasti vid 18 liutoho 2022 r. u spravi № 604/651/21. (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103410433>. [in Ukrainian].
46. Vyrok Markivskoho raionnoho sudu Luhanskoi oblasti vid 9 kvitnia 2019 r. u spravi № 417/7214/19. (2019) N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81076898>. [in Ukrainian].
47. Kryminalnyi kodeks Ukrainy (proiekt). Kontrolnyi tekst (stanom na 14.07.2022 roku). N. p. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/07/14/1-kontrolnyj-tekst-proiekt-kk-14-07-2022.pdf>. [in Ukrainian].
48. Bakhnovska, I. P., Kovalchuk, Yu. I. (2021) Aktualni pytannia porushennia zakonodavstva shchodo nezakonomi vyrubky lisu. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 1, 245–249. [in Ukrainian].
49. Brazhnyk, A. A., Mohylchuk, O. O. (2020) Nezakonna porubka abo nezakonne perevezennia, zberihannia, zbut lisu: znachennia dlia kvalifikatsii okremykh ob'iektivnykh oznak. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 7, 312–317. [in Ukrainian].
50. Dudorov, O. O. (2018). Zakonodavchi novelty shchodo kryminalno-pravovoi okhrony ukrainskykh lisiv – obgruntovane posylennia vidpovidalnosti chy yii nevypravdana humanizatsiia? *Humanizatsiia kryminalnoi vidpovidalnosti : materialy II Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho sympoziumu – Humanization of criminal responsibility: materials of the 2nd International Scientific and Practical Symposium (m. Ivano-Frankivsk, 16–17 lystopada 2018 roku)*, 85–95. Ivano-Frankivsk : Redaktsiino-vydavnychi viddil Universytetu Korolia Danyla. [in Ukrainian].
51. Zablotskyi, A. (N. d.) Yak poboroty nezakonnii rubky lisu. Yaki zminy do zakonodavstva potribni dlia efektyvnoi borotby z «chornymy lisorubamy». N. p. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/05/28/661061/>. [in Ukrainian].
52. Burlaka, P. (2018) Vidmezhuвання nezakonomi porubky lisu vid deiakykh inshykh kryminalnykh pravoporushen. *Visnyk prokuratury – Bulletin of the Prosecutor's Office*, 10, 43–53. [in Ukrainian].
53. Yevropeiska komisiia «Za demokratsiiu cherez prava» (Venetsiiska komisiia). Verkhovenstvo prava. Dopovid, shkvalena Venetsiiskoiu komisiieiu na 86-plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 25–26 bereznia 2011 r.). Strasburh, 4 kvitnia 2011 r. Dopovid № 512/2009 (2011). *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 10, 168–184. [in Ukrainian].
54. Movchan, R. O., Vozniuk, A. A., Kamensky, D. V., Dudorov, O. O. & Andrushko, A. V. (2021) Problems of criminal liability for illegal amber mining in Ukraine. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu – Scientific Bulletin of the National Mining University*, 6,

113–117. N. p. URL : <http://nvngu.in.ua/index.php/uk/arkhiv-zhurnalu/za-vipuskami/1873-2021/zmist-6-2021/6084-113>.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2022

Dudorov O., Doctor of Legal sciences, Professor, Professor of the Department Criminal Law Policy and Criminal Law Educational and Scientific Institute of Law of Kyiv National University named after Taras Shevchenko (Kyiv, Ukraine)

Movchan R., Doctor of Legal sciences, Professor, Professor of the Department of Constitutional, International and Criminal Law of Donetsk Vasyl Stus National University (Vinnytsia, Ukraine)

Pysmenskyi E., Doctor of Legal sciences, Professor, Head of the Department of Criminal and Legal Disciplines of E.O. Didorenko Luhansk State University of Internal Affairs (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

SIGNIFICANT DAMAGE AS A CONSEQUENCE OF ILLEGAL FOREST CUTTING: RETROSPECTIVE, CURRENT STATE AND PERSPECTIVE OF CRIMINAL LAW

The article is devoted to the analysis of substantial damage as a mandatory feature of the objective aspect of the crime provided for in Art. 246 of the Criminal Code of Ukraine "Illegal felling or illegal transportation, storage, sale of forest". The content and meaning of the indicated constitutive feature were investigated both in the law-making and law-enforcement plane.

It was established that the legislative approach to determining the content of socially dangerous consequences as part of the crime provided for in Art. 246 of the Criminal Code, in the form of substantial damage, has been changed several times. The factors that led to the rejection of the evaluative nature of this feature (in the part of the property component), as well as the shortcomings of the original one (implemented on the basis of the Law of Ukraine dated September 6, 2018 "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Preservation of Ukrainian Forests and prevention of illegal export of unprocessed timber") formalization of significant damage.

It is proven that the legal positions formulated by the Supreme Court signal the need for comprehensive improvement of the criminal law in order to form an appropriate system of qualifying features that would be consistent with the features of the main components of crimes and correspond to the achievements of the doctrine of criminal law. It is shown that the use in Part 2 of Art. 246 and part 3 of this article of the Criminal Code are actually the same types of sentencing disposition. It has been proven that the elements of the crime provided for in Part 1 of Art. 246 and part 3 of this article of the Criminal Code, can be considered homogeneous, but not basic and qualified, respectively. Arguments are presented in favor of the provision on the perspective of constructing illegal logging, committed in specially protected forests, as a material crime.

Criticized (in particular, due to the finding of a violation of the principle of legal certainty) the legislative decision on the construction of the composition of the crime provided for in Art. 246 of the Criminal Code, as an offense with variable actions. Some shortcomings of the draft provisions of the new Code of Criminal Procedure, dedicated to the acquisition of natural resources and handling of illegally extracted natural resources, have been clarified.

Keywords: significant damage, socially dangerous consequences, illegal logging, natural resources, evaluative features, criminal responsibility, criminal offenses against the environment, qualifying features.